

formato ir aukšto mokslinio bei leidybos lygio leidinių seriją. Taigi visi šių mokslinių 2003–2019 m. parengti ir publikuoti archyvinių įrašų rinkiniai yra labai reikšmingi etnomuzikologijai ir etnologijai, taip pat praktinei etninės muzikos ir etninės kultūros gaivinimo veiklai kaip etninės muzikinės kultūros paminklai.

Romualdas Apanavičius

Toms Ķencis. VĀCOT PADOMJU FOLKLORU, Rīga: LU Literatūras, folkloras un mākslas institūts, 2019. – 224 p.

Nespręsk apie vyrą iš kepurės (*Neskaties vīru no cepures*) – perspēja latvių patarlė. Šios knygos tematika nežadėjo nieko naujo, patrauklaus nei vertingo. Apsirikau.

Tai nedidelė knyga, bet gausiai teikianti sutelktos įvairiapusės informacijos. Interpretacijų nedaug. Skaitantysis tegul sprendžia ir vertina pats.

Knygos turinys. I d.: Tarybinio folkloro pradžia ir pabaiga instituto. – Objekto apžvalga teoriniu ir istoriniu aspektais; folkloristikos institucijų (Folkloro, Etnografijos ir folkloro instituto, Latvių tautosakos archyvo) istorijos, veiklos stalinizmo sąlygomis apžvalga, apibūdinant darbuotojų indėlį, patirtas kliūtis ir represijas; tarybinio folkloro rinkimas, kolekcijos ir šiuolaikinio tyrinėjimo kryptys. II d.: Mokslinės ekspedicijos. – Aštuonios Latvijos mokslų akademijos institutų ir Latvių tautosakos archyvo darbuotojų ekspedicijos įvairiose apskrityse: Ilūkstės (1947), Tukumo (1948), Uogrės (1949), Siguldos (1950), Bauskės rajone (1951), Ventspilio, Aknystos ir Neretos rajonuose (1952), Cėsių ir Alūksnės rajonuose

(1953), Gaujenos rajone (1954). Knygos gale priedai: Nurodymai tautosakos rinkėjams; 1905 m. įvykių teminis detalizavimas; Latvijos tarybiniai folkloristai.

„Tarybinis folkloras šios šakos [folkloristikos – L. K.] istorijoje tikrai pasirodė esąs trumpalaikis fenomenas“, – sako knygos autorius (p. 30); ir netrukus tęsia: „Nebūtų korektiška latvių tarybinį folklorą atriboti nuo visos tarybinės folkloristikos.“ Čia pat pateikiama tarybinio folkloro bei folkloristikos periodizacija, pradedant nuo ikitarybinio folkloro, kurį sudaro „antivalstybinė kairiosios pakraipos tautosaka (daugiausia dainos), susiformavusi XX a. pr. Rusijos imperijos teritorijoje, priešiška Rusų–japonų karui ir lydinti 1905 m. revoliuciją“, baigiant „naujai sukurtos [ir Rusijoje po 1934 m. dogmatizuotos] folkloristikos bei folkloro adaptacija L[atvijos] TSR ir kitose naujosiose tarybinėse respublikose po Antrojo pasaulinio karo“ (p. 33).

Tarybinės tautosakos / folkloro specifiką rodo valdančiųjų instancijų nulemta paskirtis – „pozityviai atspindėti oficialiąją tarybinę realybę“ (p. 11). Tokia tautosaka tuo pačiu metu buvo ir renkama, ir aktyviai inicijuojama, pačių rinkėjų performuojama bei tobulinama. Diplomiškai subtiliu žinomosios tautosakininkės Elzos Kuokarės (*Kokare*) apibūdinimu, tai tautosaka, „egzistuojanti liaudies gyvenime, nebe jos atmintyje“. Tačiau pristatomosios knygos autoriaus, tautosakininko ir filosofo, teigimu, ligi pat XX a. aštuntojo dešimtmečio surinkta tarybinės tautosakos medžiaga, vertinant iš mūsų dienų perspektyvos, tinka ne tiek folkloristikos, kiek kitų disciplinų bei tarpdisciplininiams tyrinėjimams (p. 11).

Pirmąjį pokario dešimtmetį *tarybinė tautosaka* net nebuvo oficialus terminas, o tik darbinis pavadinimas objekto, konst-

ruojamo sovietinėje kultūros plotmėje. Ketinimai šį objektą apibrėžti folkloristikos terminais nebuvo labai sėkmingi. Kai kurie į Latvių folkloro archyvą patekę kūriniai buvo apibūdinti kaip *tarybinės liaudies kūryba*, kiti – kaip *revoliucinė kūryba* (p. 67). Janis Niedrė, Latvijos Folkloro instituto direktoriaus pavaduotojas, monografijoje „Latvių folkloras“ (*Latviešu folklorā*, 1948) teigė: „Folkloras yra plačiųjų darbo žmonių masių žodinė kūryba, ideologinis jos pavidalas.“ Tautosakos apibūdinimas *liaudies kūryba* turėjo reikšti, kad ji turi būti politiškai angažuota, jai net taikytas *socialistinio realizmo* kriterijus. Tarybinė folkloristika turinti kontroliuoti visus meninės kūrybos procesus (ir toks esąs jos pagrindinis skirtumas nuo „buržuazinės“ folkloristikos). Tačiau stalininio režimo tikrovė ir jos reikalavimai nuolat kito, ir folkloristams teko dirbti teorinės painiavos ir nuolatinės grėsmės nusižengti ideologiniams reikalavimams sąlygomis.

Tokia pat aura tvyrojo ir virš pokarinių tautosakos rinkimo ekspedicijų, kuriose dalyvavo ir akyiai jas kontroliavo „pagrindinis folkloristikos institucijų ideologas“ J. Niedrė. Beje, 1952 m. kovo mėn. oficialiu laišku į J. Niedrę kreipėsis Lietuvos istorijos instituto Etnografijos skyriaus (sektoriaus) vadovas, prašydamas pasidalyti ekspedicionios programa bei planais, „kad galėtų pasimokyti iš labiau patyrusių kolegų latvių“ (p. 67).

Knygoje šios pokarinės ekspedicionios detalai nušviestos – jų motyvacija, aplinkybės ir vyksmas, ekspedicionios dalyviai, pateikėjai. Tarybinės ideologijos tekstų, kuriems būtų galima suteikti folkloro statusą, radimosi inicijavimas ekspedicionios metu. Ekspedicioniose gautos medžiagos rinkiniai Latvių tautosakos archyve (LFK). Nuo 1951 m., pakeitus folkloristikos metodologiją, ekspedicioniose buvo labiau orien-

tuojamasi nebe tiek į „tarybinės tautosakos variantus“, t. y. medžiagos kiekį, kiek į „liaudies kūrybos dokumentavimą“ – įvairiapusę informaciją apie pateikėją, kultūrinį kontekstą, kuriame užrašytasis kūrinys vartojamas, į tai, kaip kūrinių interpretuoja pats pateikėjas. Bauskės ekspedicionija 1951 m. buvo pirmoji, dokumentavimo duomenims įrašyti panaudojusi magnetofoną.

Lietuviškam *tautosakos* terminui latviško analogo nėra, ir latvių tyrinėtojų vartojamos *folkloristikos* objektas dar ir dėl termino semantikos gali būti laisviau nutolęs nuo teksto, kaip kūrinių ar sudėtinės kūrinių dalies, taigi būti gerokai išplėstas. Ekspedicionios rinko labai įvairių medžiagą: dainas, eilėraščius, istorinius pasakojimus ir faktologinę medžiagą (privataus gyvenimo atsiminimus ar tiesiog įvykių konstatavimus, buitines aplinkybių apibūdinimus, tinkamus komunistinės ideologijos nuostatoms), mįsles, įvairius posakius – patarles ir priežodžius, šūkius bei kitokius viešus tarybinės ideologijos turinio imperatyvus, kolūkių istorijas, moksleivių sudarytus teminius albumus (pvz., apie tarybinius partizanus), sienlaikraščius. Knygoje minimi du atminimų albumai, įgyti ekspedicionios metu: 1948 m. Tukumo ekspedicionios parvežto albumo pirmieji įrašai daryti 1900 m., nedidelis XX a. pradžioje rašytų atminimų albumėlis gautas Uogrės ekspedicionioje. Ekspedicioniose fiksuoti net pionierių sąskrydžių renginiai, braižyti pionierių stovyklų planai, smulkiai nupasakotas abiturientų išleistuvių renginys, aprašyti ir fotografuoti „raudonųjų kampelių“ bei kiti oficialieji arba vieši interjerai ir t. t. Šalia „aktualiosios“ parvežta ir unikalios medžiagos. Tukumo ekspedicionija užfiksavo specialių ženklų, kuriais žvejai žymėjo privačią nuosavybę, taip pat ir nuo raganų kenkimo saugančių ženklų. Užrašyta liaudies

medicinos žinių. Bauskės ekspedicijoje užfiksuota dvidešimtmetės mokytojos sukurto „Cukrinių runkelių ravėtojų šokio“ choreografija, dainos tekstas ir melodija. (Suprantama, rinkta ir klasikinė tautosaka, tačiau visas rinkėjų dėmesys, kaip ir mes iš savo patirties žinome, nori nenori turėjo būti skirtas tarybinei.)

Gausiai užrašyta (tiek gyvai iš pačių pateikėjų, tiek nurašyta iš jų sąsiuvinė) dainų ir įvairios eiliuotosios kūrybos, kuriai, pritaikius dažniausiai jau žinomą melodiją, teiktas dainos statusas.

„Patyrę tautosakos pateikėjai sugeba laisvai improvizuoti klasikine liaudies dainos forma, įterpdami tarybiniam folklorui būdingų realiųjų bei posakių, o neretai jie ir buvo skatinami tai daryti“ (p. 31). Štai populiarus Joninių ciklo ketureilis, kuriame įvesta dar tik viena naujųjų laikų realija *kolhoznieks*, pakeitusi tradicinę dainos subjektą *Jąnu bērni* ‘jonininkai, švenčiantys Jonines’; tai esąs pirmas ekspedicijų užfiksuotas bandymas (1949 m. Uogrės apylinkėse) sukurti tarybinę liaudies dainą: *Labvakar, Jąnu mātē, / Vai gaidīji kolhozniekus? / Kolhoznieki nosaluši / Jąnu zāles lasīdami* (LFK 1850, 580) – ‘Labas vakaras, Joninių šeiminiņke, / Ar laukei kolūkiečīj? / Kolūkiečiai sušalo / Joninių žolynus rinkdami’.

Tokių „tarybinių liaudies dainų“ iš perdirbtų klasikinių ketureilių vėliau užfiksuota gana daug (*Kur tu augi, melnacīte, / Ka es tevis neredzēju? / Vai rajona pilsētā, / Vai kaimiņu kolhozā?* (LFK 1880, 290) – ‘Kur tu užaugai, juodaake, / Kad tavęs nesu matęs? / Ar rajoniniame mieste, / Ar kaimyniniame kolūky?’ *Ko, puisīti, tu domāji, / Ceļmalā sēdēdams? / Nāc pie mums kolhozā, / Kļūsi mūsu pirmrindnieks* (LFK 1880, 1027) – ‘Kā, berneli, tu galvoji, / Šalia kelio sēdēdams? / Ateik pas mus į kolūkį, / Būsi mūsu pirmūnas’; *Lec,*

saulīte, rītā agri, / Noej vēju vakarā, / Lai varētu kolhoznieki / Vairāk siena gubās kraut (LFK 1895, 51) – ‘Tekēk, saulele, anksti rytā, / Leiskis vėlai vakare, / Kad galētū kolūkiečiai / Daugiau šieno į kupertas sukrauti’; *Paldies saku partijai / Par skaisto Līgo dienu. / Lieliem darbiem sagaidīsim / Citu gadu Līgo dienu* (LFK 1776, 372) – ‘Sakau aciū partijai / Už [tokia] gražīą Lyguo dienā. / Didelīais darbaīs pasitīksim / Kitū metū Lyguo dienā’ ir pan.).

Tai vienas „tarybinių“ dainų sluoksniš. Kitas – iš to meto eiliuotosios kūrybos. Ekspedicijos dalyviai neretai užsakydavo vietas poetams parašyti dainų aktualia tematika (pvz., apie pirmūnus), rasdavo, kas pritaiko melodiją, ir turėdavo pageidaujama tautosakos kūrinį. Tai buvo vieša ir skatintina. Derėjo atsižvelgti, kad tautosakos kūrinys – kolektyvinio darbo rezultatas. Iš Ojaro Ambainio „lauko darbū“ dienoraščio: *Mūsū planas toks: su vietinio poeto šešiolikmečio A. Pureno pagalba sukurti tekstą dainai apie vietos darbo pirmūnus, kuriai [neįskaitoma] duos melodiją. Sprendžiant iš kolūkio kontoros palankaus nusistatymo, tikėtina, kad mums pavyks tai realizuoti* (LFK 1895, 1207). Įtraukus ir kitą eiliuotoją, šešiasdešimtmetį bitininką, gauti du tekstai apie pirmūnus. Bitininko tekstą toliau „nušlifavo“ spirito varyklos darbininkas. Jis sukūrė ir melodijas abiem dainoms. Abi „liaudies dainos“ viešai buvo padainuotos ekspedicijų „išvažiuojamosiose sesijose“ 1952 m. Neretoje ir Aknystoje (p. 132–133).

Yra pasitaikę užrašyti ir gana realistinio gyvenimo pavaizdavimo. Kolūkio Gaujėnos rajone gyvulių šėrikės septynių posmų aiškiai kritiško eilėraščio paskutinis ketureilis: *Pirmie paēd kumeļi, / Otrie jēri, sivēni / Kolchoznieks ap viduci / Savelk jostu ciešaki* (LFK 1910, ap 4081) – ‘Pirmieji paēda arkliā, / Antri ēriukai ir paršai, / Kolūkietis per juosmenį / Tvirčīau susiveržia diržā’.

Ieškant „naujoviškų“ patarlių bei priežodžių, užrašinėta ir šūkiei, ir šiaip ideologiškai tinkami posakiai (daugiausia jų buvę užfiksuojama kolūkiečių ir Lygatnės popieriaus fabriko darbininkų susirinkimuose): *Kolūkis veda į laimingą gyvenimą* (LFK 1850, 7946); *Buožė atkaklus kaip erkė* (LFK 1850, 7938); *Demaskuoti darbo drausmės pažeidėjus!* (LFK 1850, 6014); *Pažadus Stalinui yra pažadas visai darbininkų klasei!* (LFK 1860, 43). Šūkiei, pakabininti raudonajame kampelyje: *Stalino vedami – pirmyn į komunizmą! Stalinas – tai mūsų Leninas!* (p. 115). Tarp jų retkarčiais įsimaišo ir dviprasmiškų posakių: *Skaista kā kolhoza cūka* ‘Graži kaip kolūkio kiaulė’. Tiesa, patys tautosakininkai šiuos posakius, matyt, vertino skeptiškai, archyvo rinkiniuose jiems neretai suteikdami vieną bendrą numerį. Pavyzdžiui, patyręs paremiologas Pēteris Birkertas, svarbaus latvių patarlių rinkinio (*Latviešu sakāmvardi un parunas*, 1927) sudarytojas, ekspedicijoje iš vieno mokyklos sienlakraščio išrašęs per šimtą patarlių, posakių ir šūkių; archyve jie įregistruoti vienu numeriu – LFK 1895, 716.

Įdomu, kad ekspedicijų metu tautosaka buvo užrašinėjama ir traukinyje, anonimiškai. Tokiais atvejais pasitaikydavo daugiau ideologiškai nebūtinai tinkamų tekstų. Siguldos ekspedicijos metu traukinyje nugirstas toks anekdotas: *Kodėl Marijos gatvė Rygoje dabar vadinasi Suvorovo? – Marija ištekėjo ir perėmė vyro pavardę!* (LFK 1860, 2807).

1949 m. Uogrės apylinkėse viena ekspedicijos dalyvė užrašė ir keletą tarybinei tautosakai nebūdingo žanro – burtazodžių (LFK 1850, 9443–9446), kita – ateities spėjimų pagal mėnesinių kalendorių – jų pradžios laiką arba dieną (LFK 1850, 10516). 1948 m. ekspedicijai Tukumo apylinkėje pavyko užfiksuoti maginių priemonių, atbaidančių gyvates (LFK 1835, 2160) ar su

kuriomis esą galima nubausti vagį (LFK 1835, 2161). Magijos dalykų fiksavimo pasitaikė ir vėlesnėse ekspedicijose. Beje, 1947 m. rašytuose „Nurodymuose tautosakos rinkėjams“ tarp įvairių žanrų rekomenduojamų tarybinės tautosakos pavyzdžių pateiktas ir vienas magijos atvejis – *Prašašystė apie tarybų valdžią: viena valstietė 1941 m. pasodino ažuolų, siekdama sužinoti tarybų valdžios ateitį. Ažuolai visi auga, taigi tarybų valdžia išsilaikys* (kn. p. 202).

Tikrai gausu ekspedicijų užfiksuotų istorinių pasakojimų (išskyrus kovų dėl Latvijos nepriklausomybės 1918 m. temą, taip pat ir apie Pirmąjį pasaulinį karą). Kaip „kultūrinės atminties atgarsiai“ traktuojami pasakojimai apie seniausius laikus, pavyzdžiui, keletas pasakojimų apie Saulės mūšį 1234 m. tarp kalavijuočių ir „jungtinių pagoniškų pajėgų“, kuris esą vykęs Latvijos teritorijoje ties Vecsaule (LFK 1880, 4277), užrašytas vienas pasakojimas (LFK 1880, 1519) apie XVI a. nutikimą, o jau plačią panoramą atskleidžia pasakojimų apie baudžiamosios laikus visuma.

Atskirai minėtini dažni pasakojimai apie 1905 m. įvykius. Beje, tam buvo ruošiasi, ekspedicijų dalyviai gavo atskirą instrukciją iš dvidešimt teminių punktų, ko derėtų klausiti. (Kai kurie punktai, ideologiškai aktualiausi, buvo itin išsamūs, pavyzdžiui: 3. *Vietos dvarininkų vardai / pavardės ir pravardės. Jų asmens charakteristika, veikla. Ar jie buvo kvietęsi kazokus bei dragūnus ir apgyvendinę savo dvare? Ar sudarinėjo „juoduosius leistrus“, t. y. baustinių darbo žmonių sąrašus? Ar vadovavo baudžiamosioms ekspedicijoms? <...>* 4. *Vietos parapijos bažnyčia ir kunigas 1905 metais. Vardas / pavardė. Tautybė. Asmens charakteristika. Laikysena darbo žmonių ir revoliucionierių atžvilgiu. Ar buvo skundikas ir išdavikas? <...>*). Pasakojimų apie 1905 m. įvykius didelė dalis – „iš pirmųjų

lūpų“: iš asmenų, kurie patys dalyvavo pasakojamuose epizoduose ar bent juos matė. Apie valstiečių, pirmiausia bežemių, streikus, dvarų puldinėjimą ir deginimą, smuklių bei monopolijų siaubimą (kai kur kartu su degtine į upelį piltas ir žibalas, kad kas nors nebandytų to vandens gerti – LFK 1880, 1929). Apie beveik mistinę „juodųjų šimtinę“ – baudžiamųjų ekspedicijų – baimę ir pasirengimą joms priešintis apsiginklavus dalgiais ir kitokiais padargais. Daug pasakojimų apie išdavystes ir kruviną susidorojimą su maištininkais. „Žiaurus ir kruvinas buvo neramumų nuslopinimas Jūrkalnėje, vietos kunigui Julijonui Lindei pasinaudojus parapijiečių pasitikėjimu ir juos išdavus (LFK 1895, 2716, žr. ir 2731)“ (p. 135). Tai apie mūsų Julijoną Lindę-Dobilą, kuriam šis įvykis sugriovė sveikatą ir liko visą gyvenimą persekiojusia trauma. Tai yra aprašęs Julius Būtėnas ir paskelbęs *Naujojoje Romuvoje* (1935); Rapolas Šaltenis šį pasakojimą perkėlė į knygą *Tarp dangaus ir žemės* (1990, p. 62–64). Pasitikėjimą piktam išnaudojęs išdavikas buvo ne J. Lindė-Dobilas, o vietos dvarponis, įkalbėjęs Lindę, kad paragintų savo maištavusius parapijiečius, išsislapsčiusius po miškus, grįžti namo ir pasiduoti, kunigui duodamas garbės žodį, kad nė vienas grįžęs nenukentėsias; antraip, esą, ilgainiui visi būsią sugauti ir nubausti mirtimi. J. Lindė per žmones ir paragino sukilėlius grįžti. Tie buvo suimti, tardomi, kankinami ir galiausiai sušaudyti. Aukas laidoję ištisas keturias dienas, kasdien po septynis, nes daugiau kaip septynis karstus į parapijos bažnytelę nebuve įmanoma sutalpinti...

Pasitaikydavo, kad papasakotas revoliucinis siužetas nukrypdavo nuo numatytosios „klasių kovos“ linijos, pavyzdžiui: *Buvau nepėsčias vaikiną, išrinko ir mane į valdžią. Nežinojome, kaip pradėti valdyti,*

galvojam, reikia eiti pas dvarininką, jis protingesnis. Eiti teko man. Įeinu, pabučiuoju ponui ranką ir sakau, kad norim naujos valdžios, kas mums daryti, sakiau, kad nenorim imtis valdžios kariaudami, tai kaip mums susitvarkyti geruoju... Baronas netrukus nuėjęs į revoliucionierių susirinkimą, atkalbėjęs juos nuo smurto veiksmų, kitaip pamokęs. Galiausiai net „juodoji šimtinė“ nieko nelietusi (LFK 1880, 2177).

Gausu ir pasakojimų apie 1917 m. revoliuciją bei vėlesnius įvykius. Pasakotojų dauguma – tų įvykių amžininkai, dalyviai. Daugelis pasakoja Petrograde matę Leniną, girdėję jį kalbant (vėlesnių ekspedicijų metu, stalinizmo kultui ypač suvešėjus, pasakotojai šalia Lenino mini buvus ir Staliną). Knygoje konstatuojama, kad asmeninio pobūdžio atsiminimai akivaizdžiai suliejami su politiniais teiginiais. Pavyzdžiui, Siguldos ekspedicijoje iš buvusio „raudonojo šaulio“ užrašyta: *Kasdien matydavau mūsų Leniną. Leniną visi mylėjome, jis buvo geras. Kasryt ateidavo, pasisveikindavo, kiekvienam tardavo kokį gerą žodį. Jei visi žmonės būtų buvę tokie kaip Leninas, pasaulyje nebūtų blogio. O dirbdavo jis nepailsdamas... (LFK 1860, 1366).* Vienas Tukumo apskrities gyventojas ekspedicijai pasakojo, jog 1917 m. Peterburge vienių fabriko, kuriame jis dirbo, darbininkai kartu su kitų fabriku darbininkais nutarė nužudyti miesto administracijos viršininką, kuris „buvo tikras niekšas“. Traukę burtus, burtas tekęs keturiolikmetei Annai Baravikovai. Ji nuėjusi į stotį, sulaukusi, kol pasmerktasis išlips iš traukinio, ir, sušukusi „Stok, niekše! Tavo valanda atėjo!“, viršininką nušovusi (LFK 1835, 2636).

Norisi pacituoti dar vieną stulbinantį, bet kalbamąjį laikotarpį, matyt, taikliai atspindintį pasakojimą, užrašytą 1954 m. Gaujenos rajone: *Tai atsitiko 1918 ar 1919 metais, gerai neatsimenu. Buvau karo teis-*

me kaip Baltijos laivyno atstovas. Teismo pirmininkas buvo kariuomenės atstovas, poručikas, kaip tada vadinta. Poručikas teisė savo tėvą už kontrrevoliuciją. Salė tylenė negu kapas laukė, ką pirmininkas darys, nes matė, jog debesys tirštėja. Pirmininkas paskelbė tėvui mirties nuosprendį. Bet pat čia pat prie stalo nusišovė. Niekas nesitikėjo tokio perkūno trenksmo. Nuteistajam nuosprendis buvo įvykdytas (LFK 1910, 6501).

Ekspedicijos surinko ir naujesnių laikų – Antrojo pasaulinio karo, nacių okupacijos – liudijimų, knygoje daug jų suminėta ir persakyta, pačių atsiminimų tekstų plačiau nepateikiant.

T. Kencio knygoje plačiai parodyti profesionalių tautosakininkų ir geriausiųjų jų pateikėjų ne vienus metus trukę ryšiai, abipusė šilta korespondencija. Taip pat rasime konstatuojant, jog ir nutrūkus šio pobūdžio ekspedicijoms, net ir žlugus stalininiam režimui, ekspedicijų lankytų vietovių aktyvieji pateikėjai, kadaise skatinti, o paskui pagauti inercijos, dar ne vieną dešimtmetį siuntė Tautosakos archyvui daugiausia savo kūrybos „tarybinę tautosaką“, institucinis susidomėjimas kuria jau senokai buvo atslūgęs...

Knygoje skelbiama aštuoni puslapiai iliustracijų iš Latvių tautosakos archyvo. Jauna pateikėja stovėdama (galbūt scenoje ar vadinamajame raudonajame kampelyje) seka pasakas; už jos nugaros matyti šūkis, papuoštas kūjo ir pjautuvo ženklų bei žvaigždute (įskaityti galima *Да здрасмөyem...*), šalia – didžiulis Stalino portretas, 1950. Pionierių saskrydžio epizodas; matyti šūkis *Už Lenino-Stalino reikalą būk pasiryžęs!* Ir didžiulis Stalino portretas, 1952. Karikatūros iš sienlaikraščių (nedatuotos) – po viena sueiliuotas pasišaipymas iš vengiančių darbo kolūkyje, po antra, spalvota, – visa pasakėlė: *Kažkur toli už miško, Ruozulos kaime, yra vienintelė sodyba, neįstojusi į kolūkį. Ji priklauso pi-*

lietei Davidsoni. Ši močia, kaip pati sakosi, laukianti iš kariuomenės grįžtančio sūnaus ir todėl turinti laikyti trejų metų „kumelį“, karves ir visko kitko. Mes, kolūkiečiai, jau esam visai užmiršę, kaip gali atrodyti tokia sodyba ir koks jausmas joje gyventi. Sprendžiant iš saulės veido [piešinyje išsiviepusi, nelaiminga saulė – L. K.] galima numanyti, kad malonu ten nėra. „Fui, nuobodu taip tūnoti vienai, tiesiog gaila šios senos moteriškės, o kad greičiau ji susiprastų ir pripažintų, jog vienintelis kelias yra įstoti į kolūkį!“ Suprantama, pateikta ir tradicinių tokių ekspedicijų nuotraukų – tautosakininkai su pateikėjais ir kt.

Visų šių pokario ekspedicijų medžiaga Latvių tautosakos archyve sutelkta į vieną kolekciją, suskaitmeninta ir visuomenei prieinama interneto portale *garamantas.lv*.

Lilija Kudirkienė

Romualdas Apanavičius. ETNINĖ MUZIKA IR ETNINĖ ISTORIJA: mokslo straipsnių rinkinys, Vilnius: Leidybos įmonė „Kriventa“, 2020. – 512 p.

Profesoriaus habilituoto daktaro Romualdo Apanavičiaus veikla etninės muzikos ir etninių muzikos instrumentų tyrimo, rinkimo, išsaugojimo ir sklaidimo srityje yra neabejotina. Jis visą gyvenimą dirbo ne tik mokslinį, bet ir pedagoginį darbą, daug metų dėstė Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje, vėliau – Vytauto Didžiojo universitete. 1987 m. su savo studentais ir bendraminčiais surengė pirmąją etnoinstrumentologinę ekspediciją Lietuvoje (išskyrus pavienius atvejus (Adolfas Sabaliauskas, Juozas Žilevičius, Zenonas Slaviūnas, Stasys Paliulis), specializuotų